

ई-प्रशासन धोरणाच्या अंमलबजावणीबाबत..

महाराष्ट्र शासन

सामान्य प्रशासन विभाग

शासन निर्णय क्र.मातंसं-२०१२/प्र.क्र.८४/३९

मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२

दिनांक : १० एप्रिल, २०१२

संदर्भ : सामान्य प्रशासन विभाग, शासन निर्णय क्र. मातंसं२०११/प्र.क्र.१२५/३९ दि. २३/९/२०११

प्रस्तावना :

राज्याचे प्रशासन हे विविध विभागामार्फत चालत असल्याने ई-प्रशासन प्रकल्प अंमलबजावणीबाबत प्रमाणित मार्गदर्शक तत्वे (Standard Guidelines), एकसूत्रता, एकरूपता व सुसंगतपणा असणे गरजेचे आहे, जेणेकरून विभागांतर्गत माहितीची देवाण-घेवाण करताना तसेच सामान्य नागरिकांना सेवा देताना अडचण उदभवणार नाही. प्रत्येक विभागाने स्वतंत्रपणे संगणकीकरणाचे प्रकल्प त्रोटकपणे राबविल्यास, त्यापासून गुणात्मक परिणाम साध्य होणार नाही आणि शासकीय कामकाजात संगणकीकरणाच्या कामकाजांचा समन्वय सुध्दा राहणार नाही. या करीता सर्व समावेशक कार्यपध्दती, उद्दिष्ट, व्याप्ती आणि जबाबदारी यासाठी राज्यात ई-प्रशासन मार्गदर्शक धोरण असणे गरजेचे आहे. ही बाब लक्षात घेऊन सर्व समावेशक ई-प्रशासन धोरणाचा मसुदा तयार करण्यासाठी डॉ. विजय भटकर यांच्या अध्यक्षतेखाली तज्ञ समिती गठीत करण्यात आली होती. सदर समितीने तयार केलेल्या धोरणाचा मसुदा महाराष्ट्र शासनाच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध करून त्यावर नागरीकांच्या सूचना मागविण्यात आल्या. त्यानुसार प्राप्त झालेले अभिप्राय / सूचना विचारात घेऊन धोरणाचा मसुदा अंतिम करण्यात आलेला आहे. मंत्रिमंडळाच्या मान्यतेनुसार शासनाचे ई-प्रशासन धोरण निश्चित करण्यात आले असून त्या अनुषंगाने शासन निर्णय क्र. मातंसं२०११/प्र.क्र.१२५/३९ दि. २३/९/२०११ निर्गमित करण्यात आला आहे. ई प्रशासन धोरणाच्या कालबद्ध अंमलबजावणीबाबत पुढचे पाऊल म्हणून शासन पुढील प्रमाणे निर्णय घेत आहे.

शासन निर्णय :

ई-प्रशासन धोरणाच्या कालबद्ध अंमलबजावणीबाबत खालीलप्रमाणे निर्णय शासनाने घेतला आहे. सदर अंमलबजावणी करण्याची कार्यवाही सर्व मंत्रालयीन विभाग व त्यांचे नियंत्रणाखालील क्षेत्रीय कार्यालये, स्वायत्त संस्था, मंडळे/ महामंडळे यांनी करावी.

संदर्भाधीन शासन निर्णयातील मुद्दा क्र.	धोरणाचा वापर	कार्यवाहीच्या बाबीचे वर्णन	कार्यवाही	अपेक्षित कालावधी
५	युआयडीचा वापर	किमान १० कोटी रहिवाश्यांची आधार क्रमांकासाठी नोंदणी करणे.	आधार क्रमांकाच्या नोंदणीची कार्यवाही करणे.	डिसेंबर २०१३
५.१		युआयडीचा वापर ई-गव्हर्नन्स प्रकल्पामध्ये वाढविण्यासाठी कालबद्ध कार्यक्रम आखणे व संबंधित सेवा योग्य लाभार्थी पर्यंत पोहचविणे.	सेवांची निश्चिती करणे. त्याची युआयडी क्रमांकाशी जोडणी करण्यासाठी मार्गदर्शक पुस्तिका तयार करणे व सहाय्यभूत सुधारणा सूचविणे.	१ वर्ष
५.२		नागरिकांना देण्यात येणाऱ्या सुविधांसाठी विविध स्मार्ट कार्डचा पुर्नवापर टाळणे. त्याकरिता लाभार्थींची खातरजमा करण्यासाठी युआयडी संलग्न बायोमेट्रीक प्रणाली वापरात वाढ करणे.	सर्व विभागांना मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करणे.	१ वर्ष
		किमान पाच विभागांमध्ये लाभार्थी योजनांसाठी युआयडी क्रमांकावर आधारित खातरजमा करण्याची यंत्रणा उपलब्ध करून देणे.	लाभार्थी योजना आणि संबंधित विभाग निश्चित करणे. अंमलबजावणी करण्यासाठी मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करणे.	१ वर्ष
६.१	ई-प्रशासनाच्या अंमलबजावणी मध्ये मराठीचा वापर.	ई-प्रशासन धोरणाच्या अंमलबजावणीमध्ये मराठी ही प्रथम व अनिवार्य भाषा म्हणून वापर करण्यासाठी पुढाकार घेणे.	- क्षमता उभारणीसाठी महाऑनलाईनतर्फे प्रशिक्षण देणे. - सर्व आज्ञावर्तीचा वापर द्विभाषिक पद्धतीने करणे. - सर्व कार्यालयीन प्रकल्प द्विभाषिक पद्धतीने राबविणे.	६ महिने
६.१		राज्यशासनाची सर्व संकेतस्थळे मराठी भाषेमध्ये विकसित करणे.	संकेतस्थळे मराठी मध्ये विकसित करण्यासाठी आवश्यक ते तांत्रिक सहाय्य करणे. सर्व विभागांना संकेत स्थळे मराठीमध्ये अनिवार्य असल्याच्या सूचना देणे.	१ वर्ष
६.३		मराठी लिपिचे (Font)	मराठी लिपिचे (Font)	१ वर्ष

		प्रमाणीकरण करण्यासाठी आयएसएम व्ही ६ प्रणालीचा वापर सर्व राज्य शासनाच्या कार्यालयात करणे.	प्रमाणीकरण करण्यासाठी आयएसएम व्ही ६ प्रणालीचा वापर सर्व राज्य शासनाच्या कार्यालयात करणे.	
६.४		राज्यभरात यापुढे संगणक खरेदी करताना मानांकित कीबोर्डचा समावेश करणे.	प्रमाणीकृत Font व लेआऊट असलेल्या कीबोर्डचा समावेश पुढील दरकरारामध्ये करण्यात येईल.	१ वर्ष
७.१	संगणकाद्वारे सेवा पुरविण्याची कार्यपध्दती	राज्यशासनाच्या प्रकल्पामध्ये प्रमाणीकृत आराखडा वापरण्याबाबत मार्गदर्शक सूचना तयार करणे.	प्रमाणीकृत आराखडा तयार करणे व सर्व विभागांना सूचित करणे.	१ वर्ष
७.२		इलेक्ट्रॉनिक माध्यमातून प्रत्येक विभाग ई-नागरी सुविधांची यादी कालबद्ध पद्धतीने तयार करेल.	नागरिकांची सनद तयार करून शासनाच्या संकेतस्थळावर प्रसिद्ध करण्याबाबत सर्व विभागांना सूचना देणे यासाठी मुदत ठरविणे.	६ महिने
७.३		ई माध्यमातून देण्यात येणाऱ्या सेवांमध्ये ऑनलाईन पद्धतीने फॉर्म भरणे, त्यांचे ऑनलाईन पद्धतीने छाननी करणे त्यासाठी अदा करावयाची शुल्क ऑनलाईन पद्धतीने भरणे. तसेच फॉर्मची सद्य स्थिती ऑनलाईन पद्धतीने पहाता येणे, ऑनलाईन सेवा मिळणे इत्यादी बाबींचा समावेश असेल.	आपल्या विभागाकडून कोणत्या सेवा ऑनलाईन पद्धतीने देण्यायोग्य आहेत तसेच केणत्या सेवांचे फॉर्मस ऑनलाईन पद्धतीने भरणे त्यासाठी आवश्यक असलेली फी ऑनलाईन पद्धतीने अदा करणे वा त्याची सद्यस्थिती ऑनलाईन पद्धतीने देणे शक्य आहे अशा सेवा शासकीय विभागाकडून ठरविण्यात येतील.	१ वर्ष
७.४		सर्व ई-प्रशासन प्रकल्प राबविताना या प्रकल्पांसोबतच प्रकल्पाशी निगडित Business Process Re-engineering & change Management System चा आराखडा देण्यात यावा. BPR Process ची सुरुवात प्रकल्प सुरु होताच करण्यात यावी या संदर्भात PIC/HPC चे कार्यवृत्तांत तशी	BPR प्रशिक्षण BPR मार्गदर्शिका PIC/HPC या समित्या BPR बाबत आढावा घेतील.	६ महिने

		नोंद असावी.		
७.५		परस्पर सहचर्यक्षमता (Inter operability) आणि खुल्या मानकांचा (Open Standard) चा वापर सर्व ई-गव्हर्नन्स प्रकल्पामध्ये अनिवार्य.	मार्गदर्शक तत्वे निर्गमित करणे.	६ महिने
७.६		प्रकल्प अंमलबजावणी समिती आणि उच्चाधिकार समिती यांच्या मान्यतेसाठी सादर करण्यात आलेल्या सर्व प्रकल्पांकरिता कार्यपद्धतीचे पुनर्भियांत्रिकीकरण, मानकीकरण, युआयडी शी संलग्नता इत्यादीसाठी तपासणी सूची तयार करण्यात यावी.	तपासणी सूची तयार करणे.	६ महिने
७.७		ई-गव्हर्नन्स प्रकल्पाची चाचणी करणे तसेच त्या प्रकल्पाच्या विविध स्तरावरील प्रशासकांना प्रशिक्षण देण्यासाठी प्रयत्न करणे.	यशदा पुणे येथे प्रशिक्षण केंद्र स्थापित करणे.	३ वर्षे
७.८		ज्ञान व्यवस्थापन सुविधा उपलब्ध करून त्यामध्ये राज्यातील ई-गव्हर्नन्स संबंधित सर्व प्रकल्पाच्या संशोधनपर दस्ताऐवज ठेवण्यात येतील.	या करिता यशदा येथे सर्वोत्तमतेचे केंद्र स्थापन करण्यात येईल.	३ वर्षे
७.९		हार्डवेअर व सॉफ्टवेअर चा शोध घेणारी ऑनलाईन यंत्रणा तयार करण्यात येईल.	राज्य शासनासाठी हार्डवेअर व सॉफ्टवेअर ची शोध घेणारी व्यवस्थापन प्रणाली स्थापित करणे.	१ वर्षे
७.१०		MIS, GIS, B I Tools, WAG, Cloud Computing, Web designing / Hosting / Security इत्यादींकरिता संसाधनांचा आपापसात वापर करणे.	संसाधनांचा आपापसात वापर करण्यासंबंधित सविस्तर आराखडा तयार करणे.	
७.१३		राज्यामधील सर्व ई-प्रशासन प्रकल्पांमध्ये Cloud Computing या तंत्रज्ञानाचा प्राधान्याने अवलंब करण्यासाठी प्रयत्न करणे.	सर्व ई-प्रशासन उपयोजितांसाठी SDC वरून देणे अनिवार्य करणे.	१ वर्षे
७.१४		माहितीची मांडणी, प्रमाणीकरण व त्याचे नमुने आपापसात	Master Data Format तयार करावा.	६ महिने

		वापरायोग्य असतील अशा रितीने तयार करणे यासाठी सर्व विभागांना बृहद माहिती कोषाचा नमुना तयार करण्याची जबाबदारी माहिती तंत्रज्ञान संचालनाची राहिल.		
७.१५		ई-प्रशासनाशी संबंधित सर्व माहितीचे प्रमाणीकरण, त्यांची संरचना, त्यांचा पुनर्वापर इत्यादीचे प्रमाणीकरण करण्यासाठी मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करणे.	इत्यादींसाठी मार्गदर्शक सूचना निर्गमित करणे.	१ वर्ष
७.१७		सर्व ॲप्लीकेशन्स वेब पोर्टल्स आणि नेटवर्क हे राज्यातील ई-प्रशासन प्रकल्पाबाबतचा भाग असतील. त्यासाठी केंद्र शासन आणि राज्य शासनाने वेळोवेळी निर्गमित केलेली सुरक्षा विषयक प्रमाणपत्रे अनिवार्य असतील. राज्य शासन नागरिकांसंबंधीची माहिती गोळा करताना अशा माहितीची संपूर्ण सुरक्षा आणि गोपनीयतेची संबंधित कायद्यांच्या तरतुदीनुसार पूर्ण काळजी घेईल. कंत्राटदारांशी करार करतांना करारनाम्यामध्ये या तरतुदीचा अंतर्भाव करण्यात येईल.	सुरक्षा प्रमाण पत्र देणाऱ्या संस्थांचे कार्यक्षेत्र व दर इत्यादी ठरविणे.	
७.२०		राज्य शासन सर्व सार्वजनिक आणि शासकीय खरेदी विक्रीच्या व्यवहारात पारदर्शकता आणण्यासाठी प्रमाणित अशा ई-प्रोक्युअरमेंट प्रक्रियेचा अवलंब करेल.	NIC च्या ई-निविदा प्रणालीची अंमलबजावणी करणे.	१ वर्ष
७.२१		सर्व विभागाच्या संगणकीकरण प्रक्रीयेमध्ये डिजीटल स्वाक्षरीचा वापर सुरु करणे.	डिजीटल स्वाक्षरीच्या वापरासाठी मार्गदर्शक तत्वे तयार करणे व डिजीटल स्वाक्षरीसाठी दरकरार ठरवणे.	६ महिने
७.२३		ई-दस्तऐवज आणि कामकाज व्यवस्थापन प्रणालीचा सर्व विभागात अवलंब करणे.	डीजी-गव्ह प्रणालीचा वापर सुरु करणे. दस्तऐवज व कामकाज व्यवस्थापन	३ वर्षे

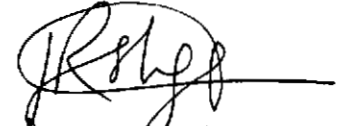
			प्रणालीचा राज्य शासनाच्या प्रमुख कार्यालयामध्ये अवलंब करणे.	
७.२४		सर्व जुने अभिलेखांचे व्यवस्थापन करणे आणि त्यांचा ऑनलाईन पद्धतीने शोध घेणे यासाठी जुन्या अभिलेखांचे डिजिटायज करणे.	सर्व विभागांनी आपल्या जुन्या अभिलेखांचे डिजिटायजेशन करून घेणे.	३ वर्षे
७.२५		राज्यशासनाच्या सर्व विभागांमध्ये आणि लोकप्रतिनिधींच्या कार्यालयामध्ये कार्यालयीन ई-मेल प्रणालीचा वापर करणे. यासाठी शक्यतोवर मराठी भाषेला प्राधान्य देणे.	कार्यालयीन ई-मेल प्रणालीच्या वापरासाठी ई-मेल आय.डी आणि पासवर्ड तयार करून त्यांचे वाटप करणेसंबंधी शासन निर्णय निर्गमित करणे.	६ महिने
७.२६		अनाधिकृत प्रणालीचा वापर करण्यास परवानगी देण्यात येवू नये.	अनाधिकृतपणे संगणकावर वापरण्यात येणारी प्रणाली काढून टाकणे.	१ वर्ष
७.२७		सार्वजनिक खाजगी भागीदारीस उत्तेजन देणे.	ई-प्रशासन प्रकल्प खाजगी सार्वजनिक भागीदारीमधून राबविण्याकरिता धोरण तयार करून मार्गदर्शक तत्वे निर्गमित करणे.	६ महिने
७.२८		सर्व प्रणालीचे सोर्स कोड व IPR राज्य शासनाच्या मालकीचे असतील.	सोर्स कोड, IPR, माहितीची मालकी, माहितीची गोपनीयता इत्यादीबाबतची तरतुद करारामध्ये समाविष्ट करण्यात येईल.	६ महिने
७.२८		यशदा येथे ई-प्रशासन केंद्र उभारणे.	यशदा सोबत सामंजस्य करार करण्यात येईल.	३ वर्षे
८.२	सेवा प्रदान करण्याचे मार्ग	राज्याचे सर्व समावेशक पोर्टल विकसित करून कार्यान्वित करणे.	राज्याचे सर्व समावेशक पोर्टल विकसित करून कार्यान्वित करणे.	१ वर्ष
८.६		राज्य प्रशासनाद्वारे नागरिकांना पुरविण्यात येणाऱ्या सेवा देण्यासाठी कॉल सेंटर, IPTV, मोबाईल आधारित तंत्रज्ञान यासारख्या नाविन्यपूर्ण पद्धतीच्या वापरास उत्तेजन देणे.	राज्य शासनाचे एम-प्रशासन धोरण तयार करणे.	६ महिने
८.७		SMS, Mobile Service Delivery Gateway व Mobile	नागरिक केंद्रीत किमान ५० सेवांसाठी एम गव्हर्नन्स	३ वर्षे

		applications विकसित करणे. तसेच एम-गव्हर्नन्ससाठी पायाभूत सुविधा आणि प्रमाणके ठरविणे.	अॅपलिकेशन विकसित करणे व त्याचा वापर करणे.	
९.१	सेवा प्रदानता द्वार	सेवा प्रदानता द्वाराचा वापर करणे.	प्रकल्पाच्या अंमलबजावणीकरिता पुरवठादारांची निवड करणे.	१ वर्ष
१०.१	महाराष्ट्र इलेक्टॉनिक पद्धतीने सार्वजनिक सेवा देणे अनिवार्यता अधिनियम	महाराष्ट्र इलेक्टॉनिक पद्धतीने सार्वजनिक सेवा देणे अनिवार्यता अधिनियमाचा मसूदा तयार करणे. विभागांकडून देण्यात येणाऱ्या सर्व सेवा ऑनलाईन पद्धतीने देण्याकरिता कालबद्ध कार्यक्रमाची आखणी करणे.	विधेयकाचा मसूदा तयार करणे, त्यास विधी व न्याय विभाग, वित्त विभाग यांस मंत्रीमंडळाच्या मान्यतेसाठी सादर करणे. ई-गव्हर्नन्स प्रकल्पामध्ये एस.एम.ई. चा सहभागासाठी धोरण तयार करणे.	पुढील अधिवेशनात
१०.३		विभागांनी नागरिकांना देण्यात येणाऱ्या सर्व सेवा ऑनलाईन पद्धतीने विशिष्ट कालावधीत पुरवाव्यात.	ई-प्रशासन धोरणामध्ये SME सुविधेचा समावेश करण्यासाठी धोरण तयार करणे.	६ महिने
१३.१	क्षमता उभारणी	राज्य शासनामध्ये महाराष्ट्र माहिती तंत्रज्ञान सेवा या नावाने संवर्ग निर्माण करणे.	महाराष्ट्र माहिती तंत्रज्ञान संवर्ग निर्माण करण्याची प्रक्रिया हाती घेणे.	१ वर्ष
१३.६		माहिती आणि संगणक तंत्रज्ञानातील कौशल्य वाढविण्याचे आणि शासकीय अधिकाऱ्यांत या क्षमता निर्माण करण्याचे प्रशिक्षण राज्य शासनातर्फे उपलब्ध करून दिले जाईल.	यशदा सोबत सामंजस्य करार करणे.	१ महिना
१३.१०		राज्य शासन आपल्या कर्मचाऱ्यांना ई-प्रशासन क्षेत्रातील प्रशिक्षण कार्यक्रमात भाग घेण्यासाठी प्रोत्साहित करेल.	माहिती तंत्रज्ञान व ई-प्रशासन या संबंधित पाठ्यक्रम शासनाच्या अधिकाऱ्यांसाठी तयार करणे.	६ महिने
१५.३	आढावा व लेखा परिक्षण	राज्य शासनाच्या सर्व संकेतस्थळाचे नियमित सायबर सिक्युरिटी ऑडिट सक्तीचे असेल आणि डेटा सेंटरवर कोणतेही संकेतस्थळ, पोर्टल अथवा संगणकीय कार्यक्रम अशा सिक्युरिटी ऑडिटशिवाय	राज्य सायबर सुरक्षा धोरण ठरविणे.	६ महिने

		कार्यान्वित करता येणार नाही.		
१७.२	अंमलबजावणी	सल्लागार, तज्ञ इत्यादींना ई-गव्हर्नन्स प्रकल्प राबविण्यासाठी नियुक्त करण्यात यावे.	सल्लागार, तज्ञ यांच्या नियुक्ती संदर्भात मार्गदर्शक सूचना तयार करणे व सल्लागार व तज्ञ यांची यादी तयार करणे.	६ महिने
१७.५		ई-प्रशासनाच्या यशस्वी अंमलबजावणी व प्रसिद्धीसाठी परिषदांचे आयोजन करणे व पारितोषिके देऊन उत्तेजन देण्याचा प्रयत्न करणे.	ई-प्रशासनाच्या यशस्वी अंमलबजावणी करिता परिषदा व पारितोषिकाचे कार्यक्रम आयोजित करणे.	१ वर्ष
१७.६		प्रकल्पाच्या पूर्व निर्धारित उद्दीष्टांची पूर्तता करण्यासाठी कालबद्ध आढावा घेणे.	सर्व प्रकल्पांच्या परिणामांचे मूल्यमापन करण्यासाठी धोरण ठरविणे. त्यासाठी यशदा सोबत सामंजस्य करार करणे व महत्वाच्या प्रकल्पांच्या परिणामांचे ठराविक कालावधीनंतर मूल्यमापन करणे.	६ महिने

सदर शासन निर्णयाची प्रत महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करून देण्यात आली असून त्याचा संगणक संकेतांक २०१२०४१०१३०४०८४८००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने

(राजश अगर्वाल)
सचिव (माहिती तंत्रज्ञान)

प्रति,
मा.राज्यपाल यांचे स्विय सचिव
मा.मुख्यमंत्री यांचे स्विय सचिव
मा. उपमुख्यमंत्री यांचे स्विय सचिव
सर्व मा. मंत्री/ राज्यमंत्री मंत्रालय, मुंबई
शासनाचे सर्व अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव
उपसचिव(आस्थापना), सर्व मंत्रालयीन विभाग
निवड नस्ती/कार्या-३९